

On se ne boji citirati i nepoželjne autore, kao primjerice Hansa Künga ali i da ga kritizira, iznenadi i s citiranjem Marxa (str. 43, 58, 104, 209), on ne zna za pomodarstvo, on zna da nije nimalo moderno pitati za istinu, da je danas relativizam, konzumizam vrlo raširen životni i intelektualni stav na Zapadu ali svejedno on ustrajava na tim anitmodernim pitanjima (str. 66).

Ratzinger kao pročelnik Zbora kritizira čak i vatikanske najviše dikasterije kao npr. Papinsko vijeće za medureligijski dijalog (str. 89), očito ga je za to kao papa i ukinuo odnosno ujedinio s Papinskim vijećem za kulturu, ali će ga vjerojatno morati ponovo uspostaviti ili unutar sadašnjega dati mu dostojniju funkciju i značenje (ovo je pisano prije "vraćanja" Vijeća za medureligijski dijalog u rujnu 2007., op. F. T.). On se ne ustručava argumentirano kritizirati "za živog pape" Ivana Pavla II. ni susret religioznih vođa u Asizu (str. 95). Zanimljivo je kako to nije smetalo Ivanu Pavlu II., nego i kad je Ratzinger ponudio ostavku, on ga je nagovorio da ostane i dalje na tom mjestu, a da nije ostao pitanje je bi li postao papom.

Začuduje svijest i volja Autora pogotovo s obzirom na poodmaklu dob da ulazi u diskusiju o mnogim pitanjima, da i sada kao poglavar Katoličke Crkve mijenja neke važne odredbe kao npr. Papinsko vijeće za medureligijski dijalog, propise o konklavama, čini restauraciju tridentinske mise itd.

Možda je bitno za razumijevanje osobe i znanstvenika kard. Ratzingera, a sadašnjeg pape Benedikta XVI. činjenica da ovu knjigu završava s tvrdnjom da samo Istina oslobada (str. 232).

Franjo Topić

Egzegeza Matejeve verzije Očenaša

Marijan VUGDELIJA, *Očenaš - Molitva Gospodnja (Mt 6,9-13). Egzegetske teološka obrada*, Služba Božja, Split, 2007., 286 str.

Autor je profesor biblijskih znanosti na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu koji je licencijat Svetog Pisma postigao na Papinskom biblijskom institutu u Rimu a doktorat teologije na KBF-u u Zagrebu tezom *Pastoralni aspekti Besjede na Gori (Mt 13,1-52)* pod vodstvom B. Dude (knjiga izdana 1985.). Znan dio ove knjige objavljen je 2004. god. u zborniku radova *Govor na Gori (Mt 5-7)* među predavanjima sa simpozija u Splitu koji je naš autor organizirao i knjigu radova objavio. Iz bibliografije (str. 269-280) i 1076 bilježaka u 16 poglavlja knjige vidimo da se autor plodno služi stručnom literaturom na talijanskom, francuskom, njemačkom, engleskom i španjolskom. O Očenašu su u novije vrijeme na hrvatskom pisali A. Rebić, I. Dugandžić, F. Mušura, F. Bašić, ali se M. Vugdelija najviše osvrće na članke svoga redovničkoga subrata M. Mandaca koji je među djelima otaca preveo i nekoliko s komentarom Očenaša (Ciprijan, Jeronim, Ćiril Jeruzalemski) a 1986. god. objavio je tri članka o Očenašu prema novijim tumačenjima.

U uvodu (str. 7-10) podsjeća da su crkveni oci nazvali Očenaš sažetkom svega evanđelja, ali najavljuje da ne kani istraživati kako je došlo do Lukine i Matejeve redakcije Molitve Gospodnje jer da taj pothvat "ostaje uvijek hipotetičan u svojim rezultatima". Njega zanima "poruka teksta na razini sadašnjeg evanđelja". Knjigu je podijelio u četiri dijela:

I. Preliminarne literarne opaske za egzegezu Očenaša, sedam kratkih poglavlja (str. 11-34);

II. Tumačenje uvodnoga retka (Mt 6,9ab), dva poglavlja (str. 35-58);

III. Tumačenje prvoga dijela Očenaša (Mt 6,9c-10b), po jedno poglavlje o prvoj, drugoj i trećoj prošnji (str. 59-126);

IV. Tumačenje drugoga dijela Očenaša (Mt 6,11-13), po jedno poglavlje o četvrtoj, petoj i šestoj prošnji (str. 127-250).

U prvoj Crkvi Matejeva verzija Očenaša bila je ugrađena u liturgiju, i crkveni oci sustavno su je izlagali odraslim kršćanicima podijelivši je na sedam prošnja po uzoru na sveti biblijski broj sedam. Naš autor posljednju prošnju "Ne uvedi nas u napast, nego izbavi nas od Zloga" s današnjim tumačima obrađuje kao jednu, iako *Katekizam Katoličke Crkve* iz 1992. god. dio "nego izbavi nas od Zla" obrađuje kao sedmu prošnju (br. 2850-2854).

Osnovna pozitivna strana knjige jest što svaku prošnju autor tumači teološko-eshatološki i antropološko-etički. Kako je kod Mateja Očenaš sržni dio Govora na gori u kojem se moral Isusovih sljedbenika temelji na dostupnosti kraljevstva Božega, Molitva Gospodnja sadrži određene vjerske istine, ali i predlaže ideal vjerničkoga morala. Iako Isus u kanonskim evanđeljima ponekad govori o Ocu "mome" i Ocu "vašem", njegovo osobno oslovljavanje Boga kao Oca ukazuje na "povezanost teologije i etosa" (str. 58). U prvoj prošnji autor uspješno podsjeća da u SZ Bog "posvećuje" svoje ime time što spasonosno djeluje pravedno kažnjavajući grešnike i spašavajući pokajnike; ali i ljudi posvećuju, uzvisuju, veličaju (hebr. *qadaš, gabah, kibbed*) ime Božje time što vrše njegove zapovijedi. Ta dva vida ove prošnje ne isključuju se i autor se suprotstavlja onim tumačima koji jednostrano naglašavaju teološko-eshatološki vid (str. 78).

Druga prošnja pretpostavlja glavnu temu Isusova naviještanja: približilo se kraljevstvo Božje (Mt 4,17; 10,7). U Isusovu djelovanju Kraljevstvo je premješteno iz budućnosti u sadašnjost, ali mu je potrebno povoljno ljudsko tlo (str. 89-90; 94-95). Prošnja o volji Božjoj uključuje poimanje Božjih spasonosnih zahvata i vjerničkoga ponašanja: "Volja Božja je središnja točka Matejeva evanđelja. Ta volja se treba ostvarivati kao ostvarenje spasenja u Kraljevstvu koje dolazi i izvršavati se od učenika. Raspoznajni znak obitelji Božje je da se u njoj vrši volja Božja (Mt 12,50)" (str. 107). Isus je ovom prošnjom molio da se volja Božja po njemu ispunjava i tražio snagu da u svemu bude Ocu poslušan (str. 112). Tko ne vrši volju Očevu, "blokira, onemogućuje da kraljevstvo Božje pokaže svoje spasonosne i osloboditeljske plodove na njemu i u svijetu" (str. 121).

Pri tumačenju prošnje za kruh svagdašnji autor smatra da tu ne treba tražiti "situaciju uže skupine učenika" koji zajedno s Isusom nemaju stalnoga uzdržavanja dok propovijedaju Kraljevstvo (str. 133), ali Heinz Schürmann i drugi egzegeti vide upravo takvu povijesnu povezanost. Obradivši opširno moguću etimologiju upotrijebljenoga pridjeva *epiousios* (svagdanji), koji ne postoji u dosada poznatim grčkim djelima izvan Matejeva i Lukina evanđelja, autor zaključuje da je ovo prošnja za stvarnu zemaljsku hranu, ali "kruh" može obuhvaćati i duhovnu hranu. Petu prošnju autor je izvrsno protumačio kako nam "Božje oproštenje omogućava da i mi sami opraštamo" (str. 184), ali u "Aktualizaciji poruke" (str. 188-192) kao da psihologizira povodom Domovinskoga rata u Hrvatskoj. Šestoj prošnji autor je posvetio 55 stranica pitajući se znači li *peirasmos* prvenstveno kušnju ili napast u smislu mamljenja na zlo. Istina, na početku poglavlja tvrdi da se

“*peirasmos* ne smije shvatiti kao ‘kušnja’ nego kao ‘napast’. Napast misli mnogo više, biti izručen zlu, biti u jednoj situaciji gdje zlo stoji vrlo blizu” (str. 196). Međutim, kasnije u tijeku izlaganja usvaja obje nijanse (str. 201, 204: “ne dopusti da mi budemo nadvladani od kušnje-napasti”; usp. još str. 212, 218-219, 220, 227, 229, 237, 241, 247), poštujući odlučnu tvrdnju nadahnutoga pisca da “Bog ne može biti napastovan na zlo, i ne napastuje nikoga” (Jak 1,13). S egzegetima se odlučno zalaže da *apo tou Ponêrou* prevodimo “od Zloga” u smislu Sotone, a ne “od zla” u smislu apstraktnog zla.

U “Zaključnoj misli o Očenašu” (str. 251-255) izriče mišljenje da na nekim konkretnim mjestima NZ postoje aluzije na Očenaš i ograđuje se od eshatološkoga tumačenja koje je “postalo modom u posljednjim desetljećima”.

Uz pohvalu što je ovo prva opširna knjiga na hrvatskom o egzegezi Očenaša, želim napomenuti i neka pitanja vrijedna rasprave među bibličarima. Najvažnija je *situacija u Isusovu životu za Molitvu Gospodnju*. Iz knjige se ne može razabrati što je svaki od ovih zaziva značio u Isusovoj osobnoj molitvi: je li Gospodin ove zazive samo naučavao namijenivši ih povijesnim učenicima i kasnijim vjernicima ili ih je i osobno molio? Jedna od divnih egzegetskih studija koje ovo obrađuju jest knjiga bibličara iz bivše ddr. Heinza Schürmanna *Das Gebet des Herrn als Schlüssel zum Verstehen Jesu*. Vugdelija je citira na str. 80, bilj. 98 u francuskom prijevodu, te na str. 180, bilj. 63 u njemačkom izvorniku, ali se ne dobiva dojam da ju je prostudirao *in extenso*. Daljnje pitanje jesu *razlike u Lukinoj i Matejevoj redakciji* koje autor nije dovoljno obradio. Istina, on na str. 129, bilj. 12 citira španjolsko djelo S. Sabugala *Abba’... La oracion del Señor*

koji se obilno bavi poviješću dviju redakcija i pokušava doći do jedinstvenoga izvornog teksta, ali u popisu literature na kraju knjige nema ovoga važnog djela.

Nadalje, naš autor upotrebljava izraz *židokršćani* za vjernike židovskoga porijekla (str. 78, 127). Drugi hrvatski bibličari upotrebljavaju izraz *judeokršćani* (npr. A. Popović, *Novozavjetno vrijeme*, KS, Zagreb, 2007., str. 58 i dr.). Kako živim u Sarajevu, više puta sam slušao nemoćni protest Jakoba Fincija, predsjednika Jevrejske zajednice u BiH koji tvrdi da je naziv “Židovi” u hrvatskom najprije netočan jer se odnosi samo na Judino pleme, a vjerojatno je i plod kršćanskoga antisemitizma jer podsjeća na Isusova izdajicu Judu. Istina, hrvatski teološki i književni jezik ima pravo na samostojnu terminologiju, ali bi ozbiljno trebalo razmisliti o nazivu “židokršćani”.

Nadalje, *standardni hrvatski*. Profesorica Ana Vugdelija prilikom korigiranja autorova hrvatskog ostavila je neke problematične izraze, kao “da se Lukina zajednica *naštimala* na trajanje povijesti” (str. 130), “daj nam sutrašnju *porciju* hrane danas”, “revnitelj” u smislu “fundamentalist” (str. 175). Mnoge tudice (kompletira, konfrontira - str. 247) mogle bi se zamijeniti lijepim hrvatskim riječima a da sadržaj ne bude potkopan. Autor uz to često upotrebljava dalmatinski kolokvijalizam “jedan” u smislu neodređenoga člana u talijanskom. Ima zanimljivih neologizama, kao “drukčijost” (str. 68, 73 i dr.), “tako se imperativ može *sučuti*” (str. 74). Autor u “Predgovoru” zahvaljuje recenzentima M. Mandacu, A. Popoviću i M. Cifraku za pozitivno mišljenje o knjizi i ja im se pridružujem, ali bih volio da ova knjiga pokrene određenu raspravu bibličara te da dode do novoga, dopunjenog izdanja.

Mato Zovkić